

gehoord. En daarom, wilt ge de stem van het volksgeweten beluisteren, niet als ze door het gedruis der vreugde wordt verdoofd, maar als ze in de stilte des lijdens zich luide verheffen kan, vraag dan slechts, wat in oogenblikken van dreigend gevaar, in dagen van verpletterende volksrampen, in tijden van benauwdheid, in het hart des volks is omgegaan? hoe toen het onverbasterd volksgevoel zich geuit, waarheen het in zijn angsten zich gewend heeft? — en wat toen het volksbesef heeft uitgesproken in dagen, toen ons volk ernstig was, verraaft u de echt-nationale sympathiën veel juister dan het diepst wijsgeerig betoog.

Volksoorsprong, volksverleden, volksleuzen, volksbezoeking, zietdaar dan voor het minst een viertal vaste punten, waarop ik u wijzen wilde, om de noodlottige meening te bestrijden, alsof de lijn geheel zwevend zou zijn, die het echt-nationale afscheidt van wat den volksaard miskent. De obiectieve maatstaf, die bij de uitspraak van het volksgeweten het zuivere toongeluid van valsche trillers, den diepen ernstigen grondtoon van ondoordachte uitingen onderscheidt. Het getuigenis van het volksleven zelf, waardoor een einde kan gemaakt aan het onwaardig schouwspel, waarbij de heilige leuzen onzer nationaliteit tot een speelbal der partijen verlaagd worden. De toetssteen eindelijk, die onfeilbaar beslissen kan, of ook onze richting de nationale klanken slechts misbruikt uit partijzucht, of daarom ze op de lippen mag nemen, omdat zij werkelijk de natuurlijke, in niets verbogene richting van het nationale leven is.

Want ja, dát spreekt van zelf, aan geen beroep op het volksgeweten zou onze richting zich wagen, zoo ze niet de vaste overtuiging koesterde, van door zijn uitspraak echt-nationaal te worden gekeurd. Men wrake dan die overtuiging als inbeelding onzer eenzijdigheid, of als hoogmoed waartoe ons partijdrift verlokt. Men betwiste ons dan het recht, dien naam met uitsluiting van anderen, voor ons zelve te nemen. Men beantwoorde die bewering, door ons op onze beurt juist van